

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

OCHRONA OSÓB PRAWNYCH PRZED DYSKRYMINACJĄ W KONTEKŚCIE USTAWY Z DNIA 3 GRUDNIA 2010 R. O WDROŻENIU NIEKTÓRYCH PRZEPISÓW UNII EUROPEJSKIEJ W ZAKRESIE RÓWNEGO TRAKTOWANIA

Dr hab. Marlena Pecyna

I. Uwagi ogólne

Środki ochrony osób prawnych przed dyskryminacją zostały przewidziane zarówno na szczeblu międzynarodowym jak i krajowym. Nie budzi wątpliwości, że osobom prawnym jako podmiotom praw i obowiązków przysługują zgodnie z zasadą równości te same prawa co osobom fizycznym, chronione za pomocą tych samych mechnizów, *nota bene* wprowadzonych w celu ochrony praw człowieka¹. Jako przykład wskazać można orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej jako: ETPC), uznające prawo do poszanowania życia prywatnego osoby prawnej, w którym Trybunał zrównał miejsce prowadzenia działalności gospodarczej z poszanowaniem prywatności mieszkania osoby fizycznej². Zgodnie ze stanowiskiem ETPC art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (dalej jako: EKPC) chroni również poszanowanie nienaruszalności lokalu w którym prowadzona jest działalność gospodarcza, a zakresem tego prawa objęte są także inne wolności które przysługują osobom prawnym na równi z osobami fizycznymi, takie jak wolność wypowiedzi³ oraz wolność religii⁴. Należy wyjaśnić, że EKPC gwarantuje ochronę

¹ G. Ripert, *Aspects juridiques du capitalisme moderne*, Paryż 1955, s. 74.

² Wyroki ETPC : z dnia 14.04.2002 r. w sprawie *Spółka Colas Est przeciwko Francji*, skarga nr 37971/97; z dnia 9.12.2004 r. w sprawie *Van Rossem przeciwko Belgii*, skarga nr 41872/98, § 36 ; z dnia 16.10.2007 w sprawie *Wieser przeciwko Austrii*, skarga nr 74336/01, § 45 ; z dnia 16.12.1992 r. w sprawie *Niemietz przeciwko Niemcom*, seria A nr 251-B, § 29 oraz z dnia 28.01.2003 r. *Peck przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, Zbiór wyroków i decyzji 2003-I, § 57 ; Patrz też: J.-F. Flauss, *La protection des locaux d'une société en tant que « domicile » au sens de l'article 8 de la CEDH*, *Revue de Jurisprudence Commerciale* 2004, s. 411.

³ Wyrok ETPC z 22.05.1990, w sprawie *Autronic AGC przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 12726/87, § 47, Patrz : V. Fraissinier-Amiot, *La liberté d'expression des entreprises à l'aune des droits de l'homme européens*, *Revue Lamy droit des affaires* 2010, nr 81.

⁴ Wyrok ETPC z dnia 30.07.2011 w sprawie *Assoc. Les Témoins de Jéhovah przeciwko Francji*, skarga nr 8916/05, w którym Trybunał uznał że zajęcie kwoty niesłusznie przypisanego temu stowarzyszeniu przez Urząd Skarbowy podatku, od kwot pochodzących z dobrowolnych datków wyznawców stanowi ingerencję w prawo

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDISKRYMINACYJNEGO

wszystkim osobom znajdującym się pod jurysdykcją państwa – strony Konwencji, bez względu na to, czy są one obywatelami danego państwa, czy też nie, a nawet poza terytorium danego państwa, na obszarach znajdujących się pod jego rzeczywistą kontrolą⁵, a art. 14 EKPC gwarantuje równość w „korzystaniu z praw i wolności” wymienionych w Konwencji. Oznacza to, że ETPC jest kompetentny do rozpatrywania skarg dotyczących dyskryminacji jeżeli wchodzi one w zakres jednego z praw chronionych przez EKPC i bada domniemane naruszenie art. 14 EKPC wyłącznie w związku z prawem materialnym⁶. Znacznie szerszy zakres ochrony przez dyskryminacją zawarto w protokole 12 do EKPC⁷, który to jednak nie został podpisany i przyjęty przez wszystkie państwa-strony Rady Europy, w tym niestety również przez Polskę⁸. Protokół nr 12 zakazuje dwoim dyskryminacji w odniesieniu do korzystania z każdego prawa ustanowionego przez prawo krajowe i wywołuje skutki również pomiędzy podmiotami prywatnymi poza sytuacjami czysto osobistymi, kiedy osoby pełnią funkcje umożliwiające podejmowanie decyzji na temat sprzedaży publicznie dostępnych towarów i świadczenia publicznie dostępnych usług. Regulacja ta ma zatem szerszy zakres niż art. 14, który dotyczy wyłącznie praw zagwarantowanych w EKPC⁹.

Również Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej jako: TS UE) potwierdził, że „z orzecznictwa ETPC wynika, że nie można uznać, iż pojęcie życia prywatnego należy interpretować w ten sposób, że nie obejmuje ono działalności zawodowej lub handlowej tak osób fizycznych, jak i prawnych, która to działalność może obejmować branie udziału w postępowaniach przetargowych”¹⁰, powtarzając to stanowisko w wielu innych orzeczeniach¹¹. Zrównanie ochrony osób prawnych i osób fizycznych jest już w znacznej mierze podejmowane za pomocą środków ochrony przeznaczonych ochronie

wyznania i religii, uznając tym samym stowarzyszenie za podmiot korzystający z wolności religii i wyznania.

⁵ Wyrok ETPC z 18.12.1996 r. w sprawie *Loizidou przeciwko Turcji*, skarga nr 15318/89.

⁶ Patrz szerzej: *Podręcznik europejskiego prawa o niedyskryminacji*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2011, s. 66 i nast.

⁷ Protokół nr 12 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (CETS Nr 177), sprawozdanie wyjaśniające, par. 22. Dostępne pod adresem: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/177.htm>

⁸ Patrz: lista państw sygnatariuszy protokołu 12 do EKPC: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?CL=ENG&CM=&NT=177&DF=&VL>

⁹ Patrz szerzej: *Podręcznik...*, s. 70 i nast.; Publikacja pokonferencyjna Rady Europy pod tytułem: *La non-discrimination : un droit fondamental Séminaire marquant l'entrée en vigueur du Protocole n° 12*, Strasbourg, 11 octobre 2005, Strasbourg 2006

¹⁰ Wyrok TS UE z dnia 14.02.2008 r. w sprawie C-450/06, *Varec*, Zb. Orz. 2008 I-00581, pkt. 48.

¹¹ Wyrok TS UE z 22.10.2001 r., w sprawie C-94/00, *SA Roquette Frères*, Zb. Orz. s. I-9001, pkt. 29.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDISKRYMINACYJNEGO

jednostki ludzkiej i jej przyrodzonej godności¹². Należy jednakże mieć na uwadze że zasada równości ma jednakże nieco inny wymiar względem osób prawnych, ponieważ w odniesieniu do tych ostatnich przejawia się głównie w wolności gospodarczej oraz konkurencji¹³. W uwagach ogólnych warto wyjaśnić, że ochrona na podstawie prawa UE ma bardziej ograniczony zakres, niż przewidziana w EKPC, ponieważ zakaz dyskryminacji ze względu na narodowość zawarty w prawie UE ma zastosowanie w kontekście swobód wspólnego rynku i odnosi się do podmiotów pochodzących z państw członkowskich UE.

W związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej, oraz specyfiką podmiotu objętego ochroną, o szczególnym znaczeniu dla obrotu gospodarczego, kwestie te podlegają przede wszystkim regulacjom prawa unijnego i w tym kontekście zostaną najszerzej omówione w niniejszej opinii. Ochrona przed dyskryminacją została wyrażona zarówno w prawie pierwotnym UE, jak i prawie wtórnym, tworząc kompleksowy i wielopłaszczyznowy system. Trzon unijnego prawa antydyskryminacyjnego stanowią dyrektywy o równym traktowaniu, które ustanawiając minimalny standard ochrony pozostawiają państwom członkowskim margines uznania w zakresie zapewnienia szerszej ochrony. Polski ustawodawca wyszedł założenia że wystarczające będzie implementacja dyrektyw w sposób zapewniający minimum ochrony, natomiast w prawie francuskim ochrona ta jest zapewniona na znacznie wyższym poziomie.

II. Ochrona osób prawnych przed dyskryminacją w prawie Unii Europejskiej

2.1. Ujęcie szerokie –prawo pierwotne UE

2.1.1. Zakaz dyskryminacji w Karcie Praw Podstawowych UE

Zasada niedyskryminacji jest ogólną zasadą prawa unijnego, która została wyrażona w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej (dalej jako: KPP UE)¹⁴ i w Traktatach, oraz została doprecyzowana w prawie wtórnym, przede wszystkim w dyrektywach o równym

¹² G. Loiseau, *Des droits humains pour personnes non humaines*, Recueil Dalloz 2011, s. 2558.

¹³ N. Matey, *Les droits et libertés fondamentaux des personnes morales de droit privé*, Revue trimestrielle de droit civil 2008, nr 205, s. 216

¹⁴ Karta Praw Podstawowych z dnia 14 grudnia 2007 r. (Dz.U. UE. C. z 2007 r. Nr 304, poz. 1).

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

traktowaniu. Polega ona na zakazie różnicowanego traktowania podmiotów znajdujących się w takiej samej sytuacji, w szczególności jeśli to różnicowanie dokonywane jest z naruszeniem przewidzianej prawem równości. Zgodnie z art. 21 ust. 1 KPP UE zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Natomiast zgodnie z art. 21 ust. 2 KPP UE zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową w zakresie zastosowania Traktatów i bez uszczerbku dla ich postanowień szczególnych. Należy zwrócić uwagę na szerokie sformułowanie zakresu zastosowania art. 21 ust. 1 KPP UE w którym nie sprzeczowano podmiotu ochrony, tak aby zapewnić tej regulacji jak najszerszy zasięg podmiotowy. Trybunał Sprawiedliwości przyjmuje szeroką definicję podmiotu ochrony w postanowieniach Karty. W wyroku prejudycjalnym w sprawie DEB¹⁵ Trybunał uznał że prawo do pomocy prawnej uregulowane w art. 47 ust. 3 KPP UE przysługuje również osobom prawnym. Trybunał wyjaśnił że pojęcie „osoba”, którym posługuje się art. 47 karty, może odnosić się do jednostek, ale z czysto językowego punktu widzenia nie wyklucza osób prawnych. Zdaniem Trybunału użycie w art. 47 KPP UE słowa osoba, w odróżnieniu od słowa „człowiek”, którym posługują się inne postanowienia Karty (np. art. 1, 2, 3, 6, 29, 34 i 35) oznacza, że osoby prawne nie są wyłączone z zakresu stosowania tego postanowienia.

Konieczność poszanowania zasady niedyskryminacji w rozumieniu art. 21 KPP powstaje podczas stosowania prawa UE przez państwa członkowskie oraz wdrażania tego prawa do prawa krajowego zwłaszcza w przypadku dziedzin w których zagraniczne osoby prawne są szczególnie narażone na dyskryminację, jak przkładowo dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu¹⁶, przewidująca mechanizmy, których niewłaściwe stosowanie może prowadzić do

¹⁵ Wyrok z dnia 22.12.2010 r., w sprawie C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels*, Zb. Orz. 2010 I-13849, pkt.37-39; postanowienie TS UE z dnia 13 czerwca 2012 r., C-156/12 (dotychczas niepublikowane w Zbiorze)

¹⁶ Pkt. 66 motywów do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

dyskryminacji osób prawnych z państw trzecich, wskazanych przez Grupę Specjalną ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy jako krajów o podwyższonym ryzyku¹⁷, oraz dyrektywa dotycząca delegowania pracowników w ramach świadczenia usług¹⁸, której niewłaściwa implementacja, lub nadużycie może stanowić instrument dyskryminacji zagranicznych przedsiębiorstw czasowo delegujących pracowników do innego państwa członkowskiego. Przykłady te nie wyczerpują wszystkich dziedzin w których osoby prawne mogą być narażone na dyskryminację.

2.2.1. Zakaz dyskryminacji ze względu na przynależność państwową w Traktatach

Wyrażona w traktatach zasada niedyskryminacji ze względu na przynależność państwową, nazywana inaczej zasadą równego traktowania lub traktowania narodowego stanowi podstawę, na której opierają się swoboda przedsiębiorczości (art. 49 TFUE)¹⁹ i swoboda świadczenia usług (art. 56 TFUE)²⁰. Na potrzeby stosowania przepisów dotyczących swobody przedsiębiorczości spółki założone zgodnie z ustawodawstwem Państwa Członkowskiego i mające swoją statutową siedzibę, zarząd lub główne przedsiębiorstwo wewnątrz Unii są traktowane jak osoby fizyczne mające obywatelstwo Państwa Członkowskiego (art. 54 TFUE), co oznacza, że przepisy Traktatu mają na celu upodobnienie sytuacji osób prawnych i osób fizycznych. Zasada niedyskryminacji dotyczy podmiotów gospodarczych, które chciałyby podjąć lub prowadzić działalność gospodarczą, lub czasowo świadczyć usługi na terytorium innego państwa członkowskiego UE niż ich państwo macierzyste²¹. Jednakże należy pamiętać, że osoby prawne są podmiotami, których powstanie, ustrój i ustanie określa prawo krajowe i z tego względu nie jest możliwe automatyczne przyznanie im uprawnień wynikających ze swobody przedsiębiorczości tak jak

¹⁷ Patrz: <http://www.fatf-gafi.org/fr/pays/#high-risk>

¹⁸ Dyrektywa 96/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 1996 r. (Dziennik Urzędowy L 018, 21/01/1997 P. 0001 – 0006).

¹⁹ Patrz: I. Kawka, *Gospodarcza działalność usługowa w prawie polskim w świetle unijnych swobód przedsiębiorczości i świadczenia usług*, Warszawa 2015, s. 186. , J. Napierała, *Europejskie prawo spółek. Prawo spółek Unii Europejskiej z perspektywy prawa polskiego*, Warszawa 2013

²⁰ Patrz: I. Kawka..., s. 190.

²¹ I. Kawka..., s. 186.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDISKRYMINACYJNEGO

w stosunku do osób fizycznych²². Kwestia transgranicznego przenoszenia siedziby spółki do innego państwa członkowskiego bez konieczności jej jednoczesnego likwidowania i ponownego zakładania oraz problem przeszkód w tym zakresie wynikających zarówno z prawa państwa przyjmującego imigrującą spółkę, jak i prawa państwa pochodzenia spółki emigrującej stała się przedmiotem licznych wyroków Trybunału Sprawiedliwości²³.

Według utrwalonej linii orzecznictwa TS UE zasada równego traktowania zabrania nie tylko jawnej dyskryminacji ze względu na siedzibę spółek, ale również wszelkich ukrytych form dyskryminacji, które poprzez stosowanie innych kryteriów rozróżniających powodują de facto ten sam skutek²⁴. Na szczególną uwagę załuguje wyrok TS UE w sprawie C-385/12, w którym Trybunał w składzie wielkiej Izby uznał (*nota bene* odmienne niż Rzecznik Generalny), że węgierskie przepisy prawa podatkowego, które stawiają w niekorzystnej sytuacji przedsiębiorstwa powiązane, w ramach grupy, ze spółkami mającymi siedzibę w innym państwie członkowskim, stanowią dyskryminację pośrednią ze względu na siedzibę spółek²⁵. W istocie węgierskie przepisy dotyczące podatku szczególnego wprowadzały rozróżnienie pomiędzy podatnikami w zależności od ich przynależności – bądź jej braku – do grupy spółek. Zdaniem Trybunału owo kryterium rozróżniające wprowadzić nie ustanawia dyskryminacji bezpośredniej (podatek szczególny jest pobierany na identycznych warunkach w odniesieniu do wszystkich spółek prowadzących na Węgrzech działalność w zakresie handlu detalicznego w sklepach), jednakże skutkuje ono niekorzystnym traktowaniem przedsiębiorstw powiązanych w stosunku do przedsiębiorstw, które nie należą do grupy spółek.

Bezpośrednio skuteczne w państwach członkowskich regulacje prawa pierwotnego UE dotyczące realizacji swobody przedsiębiorczości i usług, doprecyzowane w orzecznictwie TS UE mają przede wszystkim charakter zakazów, mających na celu wyeliminowanie barier w

²² I. Kawka..., s. 195.

²³ Wyrok TS UE z dnia 27.09.1988 r. w sprawie 81/87, *Daily Mail*, Zb. Orz. 1988 05483, z dnia 9.03.1999 r. w sprawie C-212/97, *Centros*, Zb. Orz. 1999 I-01459; Patrz: G. Kegel, K. Schurig, *Internationales Privatrecht*, München 2004, s. 359 i n. oraz przywołana tam obszerna niemiecka literatura,

²⁴ Zob. wyroki TS UE z dnia 14.02.1995 r. w sprawie C-279/93 Schumacker, Rec. s. I-225, pkt 26; z 22.03.2007 r. w sprawie C-383/05 Talotta, Zb.Orz. s. I-2555, pkt 17; z 18.03. 2010 r. w sprawie C-440/08 Gielen, Zb.Orz. s. I-2323, pkt 37

²⁵ Wyrok TS UE z 5.02.2014 r. w sprawie C-385/12, *Hervis Sport- és Divatkereskedelmi*, dotychczas niepublikowany w Zbiorze.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDISKRYMINACYJNEGO

handlu usługami między państwami członkowskimi i umożliwienie realizację wolności prowadzenia działalności usługowej²⁶. Jako działania, które powinny być podejmowane przez państwa członkowskie w celu wyeliminowania dyskryminacji pośredniej przez państwa członkowskie można wskazać: rezygnowanie w stosunku do usługodawców pochodzących z innych państw członkowskich, którzy tymczasowo chcą świadczyć usługi w państwie przyjmującym, z wymogów, którym normalnie podlegają osoby prowadzące w danym państwie działalność gospodarczą, znoszenie wymogów wobec usługodawców, którzy chcą na stałe prowadzić działalność usługową w państwie przyjmującym, które już zostały przez nich wypełnione w państwie pochodzenia, likwidowanie barier proceduralnych np. w ramach postępowań administracyjnych, w których muszą uczestniczyć usługodawcy z innych państw członkowskich²⁷.

2.2. Ujęcie wąskie- dyrektywy o równym traktowaniu

Trzon unijnego prawa antydyskryminacyjnego stanowią cztery dyrektywy nazywane zbiorczo dyrektywami o równym traktowaniu²⁸ (tj. dyrektywa Rady 2000/43/WE wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne²⁹, dyrektywa Rady 2000/78/WE ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy³⁰ – chroniąca przed dyskryminacją ze względu na „religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną”, dyrektywa Rady 2004/113/WE wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług³¹, dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/54/ WE w sprawie wprowadzenia

²⁶ I. Kawka..., s. 209.

²⁷ M. Szydło, *Swoboda prowadzenia działalności gospodarczej i swoboda świadczenia usług*, Toruń 2005.

²⁸ Patrz: Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady, Wspólne sprawozdanie w sprawie stosowania dyrektywy Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne („dyrektywa w sprawie równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe”) oraz dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy („dyrektywa w sprawie równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy”), Bruksela dnia 17 stycznia 2014 r., COM/2014/02 final

²⁹ Dz. Urz. WE 2000 L 180/22.

³⁰ Dz. Urz. WE 2000 L 303/16.

³¹ Dz. Urz. WE 2004 L 373/37.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

w życie zasady równości szans oraz równego traktowania mężczyzn i kobiet w dziedzinie zatrudnienia i pracy³²), które posługują się jednolitymi definicjami dyskryminacji bezpośredniej i pośredniej³³. Dyrektywy te zapewniają ochronę w wielu kluczowych dziedzinach życia, takich jak: zatrudnienie i szkolenie zawodowe (obie dyrektywy), edukacja, zabezpieczenie społeczne i opieka zdrowotna, jak również dostęp do dóbr i usług, włącznie z zakwaterowaniem, oraz ich dostarczanie (dyrektywa 2000/43/WE), zakazując różnych form dyskryminacji: dyskryminacji bezpośredniej i pośredniej, molestowania, zachowania polegającego na zmuszaniu do praktykowania zachowań dyskryminacyjnych oraz wiktyimizacji. Każda z dyrektyw o równym traktowaniu uznaje za dyskryminację również „nakłanianie do dyskryminacji”, nie precyzując jednak definicji tego terminu. Podmiotami objętymi ochroną są nie tylko osoby dyskryminowane z powodu swojej cechy, lub z powodu domniemania posiadania danej cechy, lecz również osoby dyskryminowane z powodu powiązania ich z osobami noszącymi daną cechę. Ta ostatnia kategoria dotyczyć może osób prawnych narażonych na nierówne traktowanie z powodu posiadania danej cechy przez osoby fizyczne wchodzące w skład jej organów lub będących jej pracownikami.

Dyrektywy te nakładają na państwa członkowskie obowiązek wskazania organu ds. promowania, analizowania i wspierania równego traktowania oraz wymagają od państw członkowskich zapewnienia skutecznych sankcji i środków odwoławczych. Jednocześnie należy pamiętać, że wyznaczają jedynie wymagania minimalne, co oznacza że państwa członkowskie mogą w swoim prawie krajowym wprowadzić bardziej progresywne środki ochrony.

Mimo, że dyrektywy te nie zobowiązują państw członkowskich do korzystania z prawa karnego w przypadkach dyskryminacji, to decyzja ramowa Rady Rady 2008/913/WSiSW obliguje wszystkie państwa członkowskie UE do stosowania sankcji karnych w przypadku podżegania do przemocy lub nienawiści ze względu na rasę, kolor skóry, pochodzenie, religię lub przekonania, pochodzenie lub przynależność narodową lub etniczną, jak również w przypadku rozpowszechniania rasistowskich lub ksenofobicznych materiałów oraz

³² Dz. Urz. WE 2006 L 204/23.

³³ W. Burek, W. Klaus, *Definiowanie dyskryminacji w prawie polskim w świetle prawa Unii europejskiej oraz prawa międzynarodowego*, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego, vol. XI, A.D. MMXIII, s. 72 i nast.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDISKRYMINACYJNEGO

aprobowania, negowania lub rażącego pomniejszania zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciw ludzkości oraz zbrodni wojennych skierowanych bezpośrednio przeciwko takim grupom³⁴.

III. Ochrona osób prawnych przed dyskryminacją w prawie polskim

3.1. Uwaga ogólna

W kontekście dostosowania prawa polskiego do regulacji unijnych przewidujących ochronę osób prawnych przed dyskryminacją warto omówić przepisy mające na celu urzeczywistnienie swobody przepływu przedsiębiorczości i usług, a następnie ustawę o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania z dnia 3 grudnia 2010 r.³⁵

3.2. Realizacja traktatowego zakazu dyskryminacji ze względu na przynależność państwową

Zasada niedyskryminacji przedsiębiorców zagranicznych prowadzących działalność w państwach UE została wyrażona w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej. Art. 85 ust. 2 tej ustawy zostali oni zrównani w prawach i obowiązkach z podmiotami krajowymi, w szczególności nie ma do nich zastosowania zasada wzajemności, obowiązująca w stosunkach z państwami trzecimi (art. 85 ust. 1 ustawy)³⁶. Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej była podstawowym aktem prawnym wdrażającym również postanowienia unijnego prawa w zakresie swobody świadczenia usług do czasu wdrożenia dyrektywy usługowej³⁷. Obecnie kwestie te są uregulowane w ustawie o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W dokumencie „Ocena skutków regulacji przyjętej w wyniku wdrożenia dyrektywy

³⁴ Decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnych, Dz.U. L 328 z 6 grudnia 2008, s. 55.

³⁵ Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania z dnia 3 grudnia 2010 r. (Dz.U. Nr 254, poz. 1700), wraz z przepisami wykonawczymi: Rozporządzenie rady ministrów z dnia 22 kwietnia 2008 r. w sprawie Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania (Dz. U. z dnia 30 kwietnia 2008 r.), Zarządzenie nr 29 Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 kwietnia 2015 r. w sprawie Zespołu Monitorującego Krajowy Program Działań na Rzecz Równego Traktowania (M.P. z dnia 21 kwietnia 2015 r.)

³⁶ I. Kawka..., s. 205.

³⁷ Uchylony obecnie art. 13 ust. 1a ustawy o swobodzie działalności gospodarczej dodany w wyniku nowelizacji w 2008 r.; C. Kosikowski, *Komentarz do art. 13 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, (w:) Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2013.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

usługowej” oceniono poziom dyskryminacji podmiotów zagranicznych w Polsce jako nieznaczny³⁸, jednakże podkreślono jednocześnie niewyczerpujący charakter tych unormowań oraz to, że „brak odpowiednich przepisów polskich doprowadził do niepewności prawnej zarówno wśród przedsiębiorców transgranicznie świadczących usługi, jak również pracowników administracji odpowiedzialnych za stosowanie przepisów dotyczących różnych aspektów prowadzenia działalności gospodarczej” oraz że „istnieje potrzeba utworzenia przepisów krajowych w zakresie zapewnienia stosowania swobody świadczenia usług”³⁹. Aktualnie zakresy ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz ustawy o świadczeniu usług nie zachodzą na siebie i pozostają komplementarne ze względu na przyjęcie przez polskiego ustawodawcę wyraźnego rozróżnienia między pojęciami: działalności gospodarczej i tymczasowego świadczenia usług, ponieważ ustawa o świadczeniu usług dotyczy tych świadczeń, które są wykonywane przez podmioty nieprowadzące działalności gospodarczej na terytorium RP, a ustawa o swobodzie działalności gospodarczej reguluje świadczenie usług w ramach działalności przedsiębiorców⁴⁰. Jak zauważa I. Kawka mimo wyrażenia w polskim ustawodawstwie zasady niedyskryminacji przeprowadzona przed wdrożeniem dyrektywy usługowej ocena skutków regulacji projektu ustawy o świadczeniu usług na terytorium RP, w której zawarto przegląd systemów reglamentacji w prawie polskim, wskazała, że „wiele procedur uzyskiwania zezwoleń może być pośrednio dyskryminujących. Procedury często są bardzo skomplikowane, a instytucja dorozumianej zgody występuje jedynie w przypadku wpisu do rejestru działalności regulowanej”⁴¹. Jako przykład problemów z dostosowaniem prawa polskiego do wymogów prawa pierwotnego, w sytuacji gdy dana sprawa nie została uregulowana we wtórnym prawie UE, wskazuje ona kwestię prowadzenia na terytorium Polski działalności gospodarczej przez spółki pozornie zagraniczne. W Polsce nie obowiązuje regulacja prawna, która dotyczyłaby spółek pozornie zagranicznych. Jak słusznie zauważa M. Szydło, działalność takich spółek w Polsce jest co do zasady dopuszczalna za pośrednictwem utworzonego w Polsce oddziału utworzonego zgodnie z u.s.d.g. Spółki takie mają prawo

³⁸ Ocena Skutków Regulacji *Projektu ustawy o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wdrożenie dyrektywy 2006/123/WE dotyczącej usług na rynku wewnętrznym*, s. 41 i 61.

³⁹ Ocena Skutków..., s. 5.

⁴⁰ I. Kawka..., s. 164; A. Damasiewicz, *Ustawa o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el. 2011

⁴¹ I. Kawka..., s. 205

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

wynikające z przepisów TFUE i orzecznictwa TS w jak najszerszym zakresie podlegać w Polsce swojemu dotychczasowemu, uzyskanemu w państwie inkorporacji, statutowi personalnemu. Prawo to podważa stosowanie w stosunku do nich niektórych przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Jednocześnie ze względu na konieczność ochrony pewnych interesów (np. bezpieczeństwa obrotu) spółki te powinny podlegać obowiązkom, których u.s.d.g. nie przewiduje. W dużo większym zakresie niż unijne prawo pierwotne mają wpływ na podejmowanie i prowadzenie działalności usługowej w Polsce przepisy unijnego prawa wtórnego o charakterze horyzontalnym, przede wszystkim dyrektywa usługowa oraz akty unijnego prawa pochodnego regulujące poszczególne sektory usługowe.

3.3. Transpozycja do prawa polskiego dyrektyw o równym traktowaniu

Dyrektywy o równym traktowaniu zostały implementowane do prawa polskiego w ustawie o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania z dnia 3 grudnia 2010 r. obowiązującej od 1 stycznia 2011 r. (dalej jako: ustawa o równym traktowaniu), która określa podlegające ochronie obszary życia oraz sposoby przeciwdziałania dyskryminacji różnych podmiotów znajdujących się w analogicznej sytuacji ze względu na ich płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek oraz orientację seksualną. Zakres ochrony każdej z cech jest odmienny i został zróżnicowany w odniesieniu do poszczególnych sfer życia. Rasa, pochodzenie etniczne oraz narodowość zostały objęte najszerszą ochroną, obejmującą dostęp do opieki zdrowotnej, oświaty i szkolnictwa wyższego. Natomiast najwęższą ochroną, obejmującą najmniejszą ilość sfer życia objęto religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek oraz orientację seksualną. W odniesieniu do tej ostatniej grupy ochrona obejmuje tylko różne sytuacje związane ze świadczeniem pracy lub udziałem w szkoleniach zawodowych. Na mocy art. 10 ustawy o równym traktowaniu zakazuje się nierównego traktowania odpowiednio osób prawnych i jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, jeżeli naruszenie zasady równego traktowania następuje ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub narodowość ich członków w zakresie określonym w art. 6, art. 7, art. 8 ust. 1 i art. 9 ustawy.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

Należy zauważyć, że w tym zakresie osoby prawne zostały objęte ochroną ochroną wtórnie do osób fizycznych ich członków, a naruszenie zasady równości względem osoby prawnej stanowi konsekwencję naruszenia zasady równości względem osoby lub osób fizycznych, co jest to zgodne z interpretacją dyrektyw o równym traktowaniu przyjętą przez Komisję Europejską oraz Dyrekcji Generalnej ds. sprawiedliwości i konsumentów⁴². W pkt. 16 motywów do dyrektywy 2000/43 pracodawca unijny potwierdził, że istotna jest ochrona wszystkich osób fizycznych przed dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, wskazując jednocześnie, że Państwa Członkowskie powinny również zapewnić, w zależności od potrzeb i zgodnie z tradycją i krajową praktyką, ochronę osób prawnych, jeżeli są one ofiarami dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne swoich członków. O ile dyrektywa o równym traktowaniu w zakresie zatrudnienia nie wypowiada się wprost na temat osób prawnych, to dla instytucji unijnych nie ma wątpliwości że są one również objęte zakresem ochrony tego aktu prawnego⁴³.

Wobec tego nie sposób zgodzić się ze stanowiskiem J. Lipskiego⁴⁴, który uważa że skoro unijne dyrektywy o równym traktowaniu nie wypowiadają się wyraźnie w kwestii uznania za beneficjentów przewidzianych w nich nakazów także osób prawnych oraz innych jednostek organizacyjnych to należy uznać, że zamiarem prawodawcy unijnego było objęcie ochroną jedynie osób fizycznych. Precyzuje on jednocześnie, że dyrektywy unijne nie nakazują państwom członkowskim (a przynajmniej nie nakazują im *explicite*) uznawania za podmioty uprawnione z nakazów równego traktowania również osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych” jednakże państwa mogą jednak przyjmować lub utrzymywać przepisy bardziej korzystne w celu urzeczywistniania zasady równego traktowania od przepisów ustanowionych w tych dyrektywach.

⁴² I. Chopin, K. Germaine, *Developing anti-discrimination law in Europe. The 28 EU Member States, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Iceland, Liechtenstein, Norway and Turkey compared*, Publikacja Komisji Europejskiej, Bruksela 2015, dostępna na stronie: <http://bookshop.europa.eu/en/developing-anti-discrimination-law-in-europe-pbDSAW15001/?CatalogCategoryID=EBOep2IxR4UAAAEuqdFhSE3Z>, s. 59

⁴³ I. Chopin, K. Germaine, *Developing...*, s. 59.

⁴⁴ J. Lipski, *Opinia prawna i merytoryczna do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania oraz niektórych innych ustaw (druk nr 1051)*, Warszawa, dnia 22 marca 2013 r., <http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk7.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=1051>, s. 10.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDISKRYMINACYJNEGO

Jednakże należy zauważyć, że ustawa o równym traktowaniu, jeszcze na etapie prac nad projektem budziła zastrzeżenia pod względem zgodności z prawem unijnym oraz Konstytucją RP, co stanowi konsekwencję pośpiechu z jakim polski ustawodawca przyjął ten akt prawny. Z uwagi na podjęte przez Komisję Europejską przeciwko Polsce środki z powodu niewdrożenia dyrektyw o równym traktowaniu⁴⁵ prace nad ustawą trwały bardzo szybko i nie uwzględniono w nich większości postulatów zgłaszanych w trakcie konsultacji społecznych projektu ustawy przez organizacje pozarządowe oraz instytucje publiczne. Te zastrzeżenia przekładają się również na poziom ochrony osób prawnych zapewniony w tej regulacji. Przede wszystkim należy mieć na uwadze, że celem polskiego ustawodawcy było wypełnienie jedynie minimalnych standardów wynikający z dyrektyw o równym traktowaniu, dlatego też obszary zastosowania ustawy określono w sposób niezwykle wąski⁴⁶.

Najbardziej poważne zarzuty skierowane pod adresem ustawy o równym traktowaniu dotyczą zbyt wąskiego zakresu podmiotowego ustawy, oraz ujęcia cech prawnie chronionych, na podstawie których dyskryminacja jest zakazana jako zamkniętego katalogu. Ograniczony zakres przedmiotowy ustawy polegający na objęciu konkretnych grup społecznych różnymi zakresami ochrony przed dyskryminacją jest sprzeczny ze standardem równości wyznaczonym w art. 32 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁴⁷, w którym niedopuszczono takiego zróżnicowania⁴⁸, oraz z 18^{3a} § 1 Kodeksu pracy. Należy także nadmienić, że zgodnie ze stanowiskiem doktryny oraz orzecznictwa zasada równości w ujęciu Konstytucji odnosi się nie tylko do obywateli, ale do wszystkich osób podlegających jurysdykcji państwa i rozciąga się również na osoby prawne⁴⁹. Ponadto niektóre przepisy ustawy o równym traktowaniu ustanawiają standard ochrony niższy niż postanowienia

⁴⁵Komisji podjęła przeciwko Polsce dwa postępowania w sprawie niewdrożenia dyrektywy Rady 2004/113/WE (Wyrok TS UE z dnia 17.03.2011 r., w sprawie C-326/09, Komisja przeciwko Polsce, Zb. Orz. 2011 I-00028) oraz w sprawie niepełnego wdrożenia dyrektywy Rady 2000/43/WE (skarga nr C-341/10).

⁴⁶ Patrz szczegółowo: Opinia prawna prof. UW, dra hab. Roberta Grzeszczaka w zakresie oceny zasad procesu implementacji dyrektyw Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem unijnego prawa antydyskryminacyjnego sporządzona dla Polskiego Towarzystwa Prawa Antydyskryminacyjnego dnia 6 listopada 2013 r.

⁴⁷ zgodnie z art. 32 Konstytucji „Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”, a punkt 2 tego artykułu stanowi: „Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny”.

⁴⁸ Wystąpienie RPO, Porównaj stanowisko odmienne: J. Lipski, *Opinia prawna...*, s. 7.

⁴⁹ B. Banaszcak, *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, Warszawa 2012, Patrz: Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23.06.2015 r., do sygn. akt SK 32/14.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

dyrektyw. Jako przykład można wskazać niewłaściwą transpozycję treści art. 4 ust. 2 Dyrektywy 2000/78/WE w art. 5 pkt. 7 ustawy, w którym nie uwzględniono zastrzeżenia, że takie dopuszczalne odmienne traktowanie „nie powinno być usprawiedliwieniem dla dyskryminacji, u podstaw której leżą inne przyczyny”. W świetle dyrektywy sytuacja, w której prawnie dopuszczalne odmienne traktowanie danej osoby na ww. zasadach pośrednio umożliwiłoby w praktyce odmówienie jej dostępu do świadczeń ze względu na inną, posiadaną przez nią cechę chronioną w dyrektywach jest niedopuszczalna⁵⁰. Treść art. 5 pkt. 7 ustawy o równym traktowaniu nie przeciwdziała sytuacji dyskryminacji pośredniej danej osoby, polegającej na odmówieniu jej dostępu do działalności zawodowej przez powołanie się na wymogi religijne jako pretekst, podczas gdy ukrytą przesłanką takiego postępowania będzie jej niepełnosprawność, wiek, czy orientacja seksualna.

W ustawie wskazano organy właściwe w sprawach przeciwdziałania naruszeniom zasady równego traktowania. Funkcję tę powierzono Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz powołano Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania. Zadbano o dostosowanie ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich w kontekście wykonywania zadań wynikających z ochrony przez nierównym traktowaniem osób prawnych, przez wprowadzenie regulacji na mocy której przepisy tej ustawy dotyczące ochrony wolności i praw człowieka i obywatela stosuje się również odpowiednio do osób prawnych i jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną w zakresie określonym w przepisach ustawy równościowej (art. 18 pkt. 2 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich⁵¹). Jednakże nie zmienia to faktu, że autorzy ustawy powierzając Rzecznikowi Praw Obywatelskich część zadań w zakresie „realizacji zasady równego traktowania” i czyniąc go jednym z przewidzianych w dyrektywach UE organów ds. równości, z jednej strony rozszerzyli kompetencje kompetencje tego organu poza te zakreślone posanowieniami Konstytucji, z drugiej nie przewidzieli dodatkowych środków finansowych na realizację tych zadań. Przede wszystkim nałożenie przez ustawę o równym traktowaniu na ten urząd również obowiązku ochrony „zasady równego traktowania” wychodzi poza te kompetencje określone

⁵⁰ F. Pazderski, *Jak daleko Polsce do Europy w zakresie ochrony przed dyskryminacją osób z defaworyzowanych grup społecznych? O nowej polskiej ustawie dotyczącej równego traktowania*, opinia zlecona przez Instytut Spraw Publicznych, s. 3.

⁵¹ Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. (Dz.U.2014.1648 j.t.).

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDISKRYMINACYJNEGO

w art. 208 Konstytucji w rozumieniu literalnym, jak i celowościowym⁵². Ponadto ustawa o równym traktowaniu nakłada na RPO oprócz rozpatrywania kierowanych do niego wniosków, w tym skarg dotyczących naruszenia zasady równego traktowania, i podejmowania odpowiednich czynności, zgodnie z ustawą o RPO także szereg nowych szeroko zdefiniowanych nowych zadań określonych w art. 21 ustawy o równym traktowaniu. Jak sam Rzecznik podnosi, skutkiem braku przyznania dodatkowych środków finansowych dla realizacji tych zadań przełożył się spowodowało jest brak efektywności w ich realizacji, z uwagi na brak wystarczających zasobów osobowych i rzeczowych⁵³. Należy więc stwierdzić, że rozwiązanie to nie tylko nie zapewnia efektywnej ochrony praw podmiotom dyskryminowanym, wymaganej w dyrektywach równościowych, lecz także odbiega od standardu przyjętego w zdecydowanej większości państw członkowskich, które ustanowiły w tym celu oddzielny, niezależny od czynników politycznych urząd⁵⁴.

Osobom prawnym oraz jednostkom organizacyjnym niebędącym osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, przysługuje prawo do odszkodowania na postawie art. 13 ustawy o równym traktowaniu, jeżeli naruszenie nastąpiło wobec nich (art. 12 ust. 2 ustawy o równym traktowaniu). Ustawa w obecnym brzmieniu milczy na temat zadośćuczynienia, ograniczając zakres roszczeń pokrzywdzonego dyskryminacją do odszkodowania, którego należną wysokość w tego typu sprawach jest trudno wykazać. Dlatego należy ocenić pozytywnie projektowaną zmianę art. 13 tej ustawy. Należy także zwrócić uwagę, że zapewniona w przepisach kodeksu cywilnego ochrona dóbr osobistych jest ochroną ogólną, nieograniczoną ze względu na przesłanki różnicowania/cechy chronionej, z której w pełni mogą korzystać osoby prawne (art. 43 kodeksu cywilnego)⁵⁵. Natomiast brak jest prawnokarnej ochrony osób prawnych przed dyskryminacją. Artykuł 257 kodeksu karnego, który wprowadza karalność stanowiących przejawy dyskryminacji aktów agresji polegających

⁵² F. Pazderski, *Jak daleko...*, s. 2.

⁵³ Informacja o działalności RPO..., s. 8.

⁵⁴ F. Pazderski, *Jak daleko...*, s. 2., Patrz również wymagania dotyczące efektywności działania krajowych organów ds. równości w sprawozdanie w sprawie stosowania dyrektywy Rady 2000/43/WE oraz dyrektywy Rady 2000/78/WE, s. 14.

⁵⁵ E. Marcisz, *Dobra osobiste osób prawnych – uwagi na temat wykładni art. 43 KC*, Monitor Prawniczy 2011, Nr 13.

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

na publicznym znieważeniu osoby lub grupy ludności, a także naruszeniu nietykalności osoby ma na celu ochronę godności i nietykalności osoby fizycznej⁵⁶.

Należy także zwrócić uwagę na znikome zastosowanie praktyczne ustawy o równym traktowaniu. Według danych udostępnionych przez Ministerstwo Sprawiedliwości w 2011 roku do sądów okręgowych i rejonowych wpłynęło łącznie 30 spraw o przyznanie odszkodowania. Sądy załatwiły 17 spraw, w tym 9 spraw oddalono, 3 sprawy zwrócono, jedną sprawę odrzucono i 2 umorzono a 13 spraw pozostało do załatwienia w roku 2012⁵⁷. Według autorów raportu *Monitoring skuteczności*, którzy opierali się na badaniu samodzielnie przeprowadzonym w 287 sądach powszechnych dane Ministerstwa Sprawiedliwości nie są adekwatne, ponieważ od 1 stycznia 2011 r. do marca 2014 r. w sumie prowadzonych było 5 postępowań z wykorzystaniem przepisów ustawy równościowej. Autorzy raportu wskazują również na niski poziom świadomości co do istnienia ustawy antydyskryminacyjnej. Nie wchodząc w rozważania na temat rzetelności sporządzenia tych statystyk, można stwierdzić, że wskazują, że ustawa ta ma niewielkie zastosowanie w praktyce. Żadna z tych spraw nie dotyczyła roszczeń osoby prawnej⁵⁸.

Przedmiotowa ustawa nie wzmocniła w sposób wystarczający przestrzegania zasady równego traktowania i nie wdrożyła w pełni dyrektyw antydyskryminacyjnych. Problemy związane z rozwiązaniami prawnymi przyjętymi w tym akcie prawnym były podnoszone już na etapie konsultacji społecznych projektu ustawy przez organizacje pozarządowe działające na rzecz praw człowieka i przeciwdziałania dyskryminacji⁵⁹, jak również już po wejściu w życie ustawy przez Rzecznika Praw Obywatelskich⁶⁰ oraz w raporcie dotyczącym stosowania ustawy równościowej przez polskie sądy⁶¹. Dlatego zaistniała potrzeba zmiany

⁵⁶ D. Gruszecka, *Komentarz do art.257 Kodeksu karnego* (w:) J. W. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014.

⁵⁷ Informacja o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich w obszarze równego traktowania w roku 2011 oraz o przestrzeganiu zasady równego traktowania w Polsce, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2012, nr 2, s. 75.

⁵⁸ Patrz: G. Kukowka, A. Siekiera, red. K. Kędziora, *Monitoring skuteczności...*, s. 23-26.

⁵⁹ Patrz: uzasadnienie projektu, s. 1.

⁶⁰ Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 maja 2012 r. (RPO-687-085-I/12/KW/MW) do Pełnomocniczki Rządu ds. Równego Traktowania, www.sprawy-generalne.brpo.gov.pl/pdf/2011/10/687085/1647153.pdf

⁶¹ G. Kukowka, A. Siekiera, red. K. Kędziora, *Monitoring skuteczności funkcjonowania Ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania* (Dz.U.2010.254.1700) tzw. ustawy równościowej w czwartym roku od jej wejścia w życie, Warszawa 2014

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDISKRYMINACYJNEGO

tego aktu prawnego. Obecnie w sejmie trwają prace nad poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania oraz niektórych innych ustaw⁶². Jako najważniejsze zmiany uwzględnione w projekcie wskazać można: dodanie do katalogu cech prawnie chronionych przesłanek tożsamości płciowej i ekspresji płciowej⁶³, ujednolicenie zakresu przysługującej ochrony przed dyskryminacją i usunięcie nieuzasadnionych wyłączeń spod tej ochrony oraz wskazanie otwartego, przykładowego katalogu przesłanek zakazujących różnicującego traktowania, wprowadzenie nowych definicji form dyskryminacji (dyskryminacji przez asocjację i dyskryminacji przez asumpcję)⁶⁴, możliwość orzeczenia wyższego odszkodowania w przypadku dyskryminacji wielokrotnej, oraz korzystna dla dotkniętej dyskryminacją osoby zmiana w zakresie terminu przedawnienia⁶⁵.

IV. Wnioski

1. Problematyka ochrony osób prawnych przed dyskryminacją, z uwagi na znaczenie podmiotu ochrony, jest w prawie unijnym wielopłaszczyznowa i znacznie wykracza poza problematykę objętą zakresem dyrektyw o równym traktowaniu. Ochrona ta została wyrażona przede wszystkim w bezpośrednio skutecznych przepisach Traktatów.
2. Ochroną zapewnioną w dyrektywach o równym traktowaniu został objęte również osoby prawne w przypadku, gdy poniosły szkodę na skutek dyskryminacji jednego z członków ich organów.
3. Obecnie obowiązująca ustawa o równym traktowaniu nie zapewnia wystarczającej ochrony przed dyskryminacją wypełniającą standardy konstytucyjne, oraz minimalne standardy określone w dyrektywach o równym traktowaniu.

⁶² Nr druku: 1051, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1051>

⁶³ Co stanowi realizację rekomendacji pod adresem Polski zaproponowanych podczas 21 sesji Rady Praw Człowieka ONZ w ramach mechanizmu Powszechnego Przeglądu Okresowego w maju 2012 r;

http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session21/A-HRC-21-14_en.pdf

⁶⁴ Zmiana ta stanowi reakcję na dorobek orzecniczy TS UE (m.in. wyrok z dnia 17.07.2008 r., w sprawie C-303/06, S. Coleman przeciwko Attridge Law i Steve Law, Zb. Orz. 2008 I-05603) oraz doktryny europejskiego prawa antydyskryminacyjnego

⁶⁵ Patrz: uzasadnienie projektu, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1051>

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

4. Ochrona osób prawnych przed dyskryminacją jest zapewniona w ramach szeroko ujętej w kodeksie cywilnym ochrony dóbr osobistych (art. 43 KC), brak natomiast prawno-karnej ochrony osób prawnych przez naruszeniem zasady równego traktowania.

Wykaz aktów prawnych:

Prawo Unii Europejskiej:

Dyrektywa 96/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 1996 r. (Dziennik Urzędowy L 018, 21/01/1997 P. 0001 – 0006)

Karta Praw Podstawowych z dnia 14 grudnia 2007 r. (Dz.U. UE. C. z 2007 r. Nr 304, poz. 1)

Decyzja ramowa Rady 2008/913/WSiSW z 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych, Dz.U. L 328 z 6 grudnia 2008, s. 55

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE.

Prawo polskie

Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U.2014.1648 j.t.)

Rozporządzenie rady ministrów z dnia 22 kwietnia 2008 r. w sprawie Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania (Dz. U. z dnia 30 kwietnia 2008 r.)

Ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania z dnia 3 grudnia 2010 r. (Dz.U. Nr 254, poz. 1700)

Zarządzenie nr 29 Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 kwietnia 2015 r. w sprawie Zespołu Monitorującego Krajowy Program Działań na Rzecz Równego Traktowania (M.P. z dnia 21 kwietnia 2015 r.)

Wykaz literatury:

B. Banaszczyk, *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, Warszawa 2012

J.M. Belorgey, *Non-discrimination, droit public francais et droit communautaire*, (w:) *Le principe de non-discrimination face aux inegalites de traitement entre*

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDISKRYMINACYJNEGO

W. Burek, W. Klaus, *Definiowanie dyskryminacji w prawie polskim w świetle prawa Unii europejskiej oraz prawa międzynarodowego*, Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego, vol. XI, A.D. MMXIII, s.

Ł. Czarnecki, Zasada niedyskryminacji w UE – problemy praktyczne, Prawo Europejskie w praktyce, http://pewp.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=153:zasada-niedyskryminacji-w-ue--problemy-praktyczne-&catid=41:opinie-ekspertyzy-badania&Itemid=60

I. Chopin, K. Germaine, *Developing anti-discrimination law in Europe. The 28 EU Member States, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Iceland, Liechtenstein, Norway and Turkey compared*, Publikacja Komisji Europejskiej, Bruksela 2015, dostępna na stronie: <http://bookshop.europa.eu/en/developing-anti-discrimination-law-in-europe-pbDSAW15001/?CatalogCategoryID=EBOep2IxR4UAAAEuqdFhSE3Z>

A. Damasiewicz, *Ustawa o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, LEX/el. 2011

J.-F. Flauss, *La protection des locaux d'une société en tant que « domicile » au sens de l'article 8 de la CEDH*, Revue de Jurisprudence Commerciale 2004

V. Fraissinier-Amiot, *La liberté d'expression des entreprises à l'aune des droits de l'homme européens*, Revue Lamy droit des affaires 2010

D. Gruszecka, *Komentarz do art.257 Kodeksu karnego* (w:) J. W. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2014

I. Kawka, *Gospodarcza działalność usługowa w prawie polskim w świetle unijnych swobód przedsiębiorczości i świadczenia usług*, Warszawa 2015

G. Kegel, K. Schurig, *Internationales Privatrecht*, München 2004

C. Kosikowski, *Komentarz do art. 13 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej*, (w:) *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2013

M.T. Lanquetin, *Discrimination. Répertoire de droit du travail*, Dalloz 2010, aktualizacja z 2015

G. Loiseau, *Des droits humains pour personnes non humaines*, Recueil Dalloz 2011

E. Marcisz, *Dobra osobiste osób prawnych – uwagi na temat wykładni art. 43 KC*, Monitor Prawniczy 2011, Nr 13

N. Matey, *Les droits et libertés fondamentaux des personnes morales de droit privé*, Revue trimestrielle de droit civil 2008, nr 205, s. 216

J. Napierała, *Europejskie prawo spółek. Prawo spółek Unii Europejskiej z perspektywy prawa polskiego*, Warszawa 2013

G. Ripert, *Aspects juridiques du capitalisme moderne*, Paryż 1955

M. Sadowsky, *Droit de l'OMC, droit de l'Union européenne et fiscalité directe*, Bruksela 2013

A. Sołtysińska, *Zamówienia publiczne w Unii Europejskiej*, Kraków 2004

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

M. Szydło, *Swoboda prowadzenia działalności gospodarczej i swoboda świadczenia usług*, Toruń 2005

C. Uret, *Le droit pénal du travail à l'épreuve des discriminations*, Mélanges Bouloc, Paryż 2006, s. 207

Inne

J. Lipski, *Opinia prawna i merytoryczna do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania oraz niektórych innych ustaw (druk nr 1051)*, Warszawa, dnia 22 marca 2013 r.,

<http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk7.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=1051>

Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady, Wspólne sprawozdanie w sprawie stosowania dyrektywy Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne („dyrektywa w sprawie równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe”) oraz dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy („dyrektywa w sprawie równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy”), Bruksela dnia 17 stycznia 2014 r., COM/2014/02 final

G. Kukowka, A. Siekiera, red. K. Kędziora, *Monitoring skuteczności funkcjonowania Ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U.2010.254.1700) tzw. ustawy równościowej w czwartym roku od jej wejścia w życie*, Warszawa 2014

Informacja o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich w obszarze równego traktowania w roku 2011 oraz o przestrzeganiu zasady równego traktowania w Polsce, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2012, nr 2

F. Pazderski, *Jak daleko Polsce do Europy w zakresie ochrony przed dyskryminacją osób z defaworyzowanych grup społecznych? O nowej polskiej ustawie dotyczącej równego traktowania*, opinia zlecona przez Instytut Spraw Publicznych

Ocena Skutków Regulacji Projektu ustawy o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wdrożenie dyrektywy 2006/123/WE dotyczącej usług na rynku wewnętrznym, [www.orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/.../\\$file/2590-osr.doc](http://www.orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/.../$file/2590-osr.doc)

Opinia prawna prof. UW, dra hab. Roberta Grzeszczaka w zakresie oceny zasad procesu implementacji dyrektyw Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem unijnego prawa antidyskryminacyjnego sporządzona dla Polskiego Towarzystwa Prawa Antydyskryminacyjnego dnia 6 listopada 2013 r.

Publikacja pokonferencyjna Rady Europejskiej pod tytułem : La non-discrimination : un droit fondamental Séminaire marquant l'entrée en vigueur du Protocole n° 12, Strasbourg, 11 octobre 2005, Strasbourg 2006

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

Podręcznik europejskiego prawa o niedyskryminacji, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2011, www.fra.europa.eu/sites/.../1510-FRA_CASE_LAW_HANDBOOK_PL.pdf

Protokół nr 12 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (CETS Nr 177), sprawozdanie wyjaśniające, par. 22. Dostępne pod adresem: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/177.htm>

Ocena Skutków Regulacji *Projektu ustawy o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Wdrożenie dyrektywy 2006/123/WE dotyczącej usług na rynku wewnętrznym*, s. 41 i 61.

Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 maja 2012 r. (RPO-687-085-I/12/KW/MW) do Pełnomocniczki Rządu ds. Równego Traktowania, www.sprawy-generalne.brpo.gov.pl/pdf/2011/10/687085/1647153.pdf

poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania oraz niektórych innych ustaw wraz z uzasadnieniem, Nr 1051, druk: 1051, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=1051>

Wykaz orzecznictwa:

Europejski Trybunał Praw Człowieka

wyrok z 22.05.1990, w sprawie *Autronic AGC przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 12726/87

wyrok z 16.12.1992 r. w sprawie *Niemietz przeciwko Niemcom*, seria A nr 251-B,

wyrok z 18.12.1996 r. w sprawie *Loizidou przeciwko Turcji*, skarga nr 15318/89

wyrok z 14.04.2002 r. w sprawie *Spółka Colas Est przeciwko Francji*, skarga nr 37971/97

wyrok z 28.01.2003 r. w sprawie *Peck przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, *Zbiór wyroków i decyzji 2003-I*,

wyrok z 9.12.2004 r. w sprawie *Van Rossem przeciwko Belgii*, skarga nr 41872/98

wyrok z 16.10.2007 w sprawie *Wieser przeciwko Autrii*, skarga nr 74336/01

wyrok z dnia 30.07.2011 w sprawie *Assoc. Les Témoins de Jéhovah przeciwko Francji*, skarga nr 8916/05

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Wyrok TS UE z dnia 27.09.1988 r. w sprawie 81/87, *Daily Mail*, Zb. Orz. 1988 05483

Wyrok z dnia 14.02.1995 r. w sprawie C-279/93 *Schumacker*, Rec. s. I-225

Wyrok z dnia 9.03.1999 r. w sprawie C-212/97, *Centros*, Zb. Orz. 1999 I-01459

Wyrok z 22.10.2001 r., w sprawie C-94/00, *SA Roquette Frères*, Zb. Orz. CJCE p. I-9001

POLSKIE TOWARZYSTWO
PRAWA ANTYDYSKRYMINACYJNEGO

Wyrok z 22.03.2007 r. w sprawie C-383/05 Talotta, Zb.Orz. s. I-2555

Wyrok z 14.02.2008 r. w sprawie C-450/06, Varec, Zb. Orz. 2008 I-00581

wyrok z 17.07.2008 r. , w sprawie C-303/06, S. Coleman przeciwko Attridge Law i Steve Law, Zb. Orz. 2008 I-05603

Wyrok z 18.03. 2010 r. w sprawie C-440/08 Gielen, Zb.Orz. s. I-2323

Wyrok z dnia 22.12.2010 r., w sprawie C-279/09, *DEB Deutsche Energiehandels*, Zb. Orz. 2010 I-13849

Wyrok z dnia 17.03.2011 r., w sprawie C-326/09, *Komisja przeciwko Polsce*, Zb. Orz. 2011 I-00028

Wyrok z 5.02.2014 r. w sprawie C-385/12, *Hervis Sport- és Divatkereskedelmi*, dotychczas niepublikowany w Zbiorze

Postanowienie TS UE z dnia 13 czerwca 2012 r., C-156/12 (dotychczas niepublikowane w Zbiorze)

Orzecznictwo krajowe

Wyrok polskiego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23.06.2015 r., do sygn. akt SK 32/14

Wyrok I Izby Cywilnej Francuskiego Sądu Kasacyjnego z dnia 30.05.2006 r., Biuletyn orzecznictwa w sprawach cywilnych nr 273 ; RJPF 2006, nr 9, s. 10

Wyrok Izby Karnej Francuskiego Sądu Kasacyjnego z dnia 22.07.1999 r., Biuletyn orzecznictwa w sprawach karnych nr 142 ; D. 2000. Somm. 35